

ΣΙΣΣΥ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ

*Αντιπρόεδρος του Ινστιτούτου Νίκος Πουланτζάς
Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας
abelis@enl.uoa.gr*

Κολλέγια: Η «αποικιοκρατικοποίηση» της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Η Τζάνετ Κόλμαν, Καθηγήτρια Πολιτικής Θεωρίας στο London School of Economics, λέει τα εξής: «Έρχονται στιγμές στη ζωή που όλοι μας κάνουμε ερωτήσεις όπως 'τι κάνω στη ζωή μου', 'τι είδους άνθρωπος θέλω να γίνω'... και πιο απαιτητικές όπως 'τι είναι ή τι θα πρέπει να είναι μια καλή ζωή'». Κατά αυτήν τα κράτη «προτάσσουν μια αμιγώς εργαλειακή εκπαίδευση, και έπειτα απορούν σχετικά με τα αίτια κατάλυσης του ηθικού πλαισίου των κοινωνιών» (Καθημερινή 17/2/08). Τα λόγια αυτά δεν είναι ούτε βαθυστόχαστα ούτε πρωτότυπα, αλλά θυμίζουν τουλάχιστον στους ανθρώπους της Αριστεράς το αυτονόητο. Θυμίζουν ότι η εκπαίδευση δεν γίνεται μόνο με νομοθετικές πράξεις και με κινηματικές διαδικασίες, με κυβερνητικές επιθέσεις και συλλογικές αποκρούσεις, με θεσμικές διαδικασίες και μαζικές ανταπαντήσεις. Υπάρχει και κάτι άλλο που τρέφει τη ψυχή: η διαπάλη των ιδεών πάνω στα αντικείμενα και στη διαδικασία γνώσης που προσφέρει ή δεν προσφέρει το πανεπιστήμιο.

Αυτό είναι το κρίσιμο θέμα που διαφεύγει από την Αριστερά, ίσως διότι βρίσκεται σε συνεχή κατάσταση άμυνας τα τελευταία τουλάχιστον 15 χρόνια. Δικαιολογημένα, εφόσον συμβαίνει στη χώρα μας μία ευρύτατη και ριζοσπαστική νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης, αλλά και απόρροια της συνολικότερης υποχώρησης της αριστερής επιρροής στο χώρο των ιδεών και του πολιτισμού. Η ελλιπής αντιμετώπιση της καταγιωστικής αυτής αναδιάρθρωσης και σε επίπεδο περιεχομένου σπουδών επίσης συναρτάται από τη συνολική απίσχναση της μαρξιστικής παράδοσης και τρόπου ανάλυσης. Έχει εγκαταλειφθεί ένα πολύτιμο εργαλείο κατανόησης της ιστορικής συγκυρίας, που δεν είναι μόνον οικονομική, και κυρίως της θέσης των ατόμων σε αυτήν. Η επιτάχυνση της οικονομικής εξαθλίωσης είναι σαφές ότι δεν αρκεί από μόνη της να αφυπνίσει τις συνειδήσεις, ενδεχομένως να συμβεί το αντίθετο: να τις καταβυθίσει. Στόχος της Αριστεράς πρέπει να είναι να καταστρέψει τη δυνατότητα του κράτους να ενισχύει την αστική ηγεμονία την οποία επιχειρεί διαρκώς να επεκτείνει. Για να θυμηθούμε τον Γκράμσι, η αστική τάξη (ή ότι σημαίνει αυτό σήμερα) είναι «οργανισμός συνεχούς κίνησης ικανός να αφομοιώνει και να μετασχηματίζει πολιτικά ολόκληρη την κοινωνία (Carnoy 105) Και σημειώνει: «εφόσον η ηγεμονία είναι ηθικοπλαστική, δεν μπορεί να μην είναι επίσης οικονομική, δεν μπορεί να μην έχει τα θεμέλια της στην αποφασιστική λειτουργία που η διευθυντική ομάδα ασκεί μέσα στον αποφασιστικό πυρήνα της οικονομικής δραστηριότητας» (Γκράμσι 59). Για να μπορέσει η Αριστερά να γίνει ο υλικός φορέας νέων τρόπων ζωής, ιδεών και ήθους, δηλαδή, να συγκροτήσει τη δική της ηθικοπολιτική ηγεμονία ικανή να πείσει τους πολλούς για τη δική της αλήθεια, εν ολίγοις να αντιπαραθέσει το δικό της νόημα στο κυρίαρχο, πρέπει να ξαναδεί το θέμα της ηγεμονίας. Να το ξαναδεί σε συνάρτηση με τους διανοούμενους που παράγονται, όχι μόνον, αλλά ειδικά από το εκπαιδευτικό σύστημα και να παράγει τους δικούς της,

ακόμα και αν η ταξική σύνθεσή της έχει αλλάξει δραματικά τα τελευταία 40 χρόνια. Το ερώτημα είναι ένα: εκχωρούμε στο κεφάλαιο για πάντα την κατασκευή ή/και τον έλεγχο των συνειδήσεων;

Σε μια σχέση γεμάτη αντιθέσεις και ανισορροπίες κομβικός θεσμός για την απόσπαση της συναίνεσης των κυριαρχούμενων τάξεων είναι ο εκπαιδευτικός μηχανισμός σε όλες του τις βαθμίδες. Βεβαίως από την εποχή του Γκράμσι έχουν επέλθει τρομακτικές αλλαγές στο εποικοδόμημα με την επέκταση της τεχνολογίας, της ισχύος των ΜΜΕ και κυρίως με το Διαδίκτυο. Όμως οι επίγονοι του μας υποδεικνύουν ακόμα την κομβική κατηγορία το διανοούμενου: «Μια ηγεμονία δημιουργείται αν έχει τα στελέχη της, αυτά που την επεξεργάζονται. Οι διανοούμενοι ...είναι οι 'διαφωτιστές' της κυρίαρχης τάξης, είναι οι «υπάλληλοι» της ηγεμονίας της κυρίαρχης τάξης ... που δίνουν τη συνείδηση του εαυτού της. Δίνουν ομοιογένεια στην κυρίαρχη τάξη και στην ιθυσιακή της λειτουργία» (Γκρούππι 95-96).

Προφανώς τα Κολλέγια με το σύστημα της δικαιόχρησης δεν είναι οι μόνοι εκπαιδευτικοί φορείς που αποκλειστικά παράγουν οργανικούς διανοούμενους σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παγκοσμιοποιημένου κεφαλαίου, εφόσον σε μεγάλο βαθμό το ίδιο ισχύει και για το δημόσιο πανεπιστήμιο.¹ Όμως ισχυρίζομαι ότι παρόλα αυτά, *αυτήν την αποστολή* έχουν αναλάβει «εργολαβικά» από τα μητρικά τους ιδρύματα, στη μέγιστη πλειοψηφία τους Αγγλικά. Επιπλέον ότι η κατασκευή οργανικών διανοούμενων από αυτά έχει «αποικιοκρατικό» χαρακτήρα, εφόσον τα *γνωστικά αντικείμενα και τα προγράμματα σπουδών τους, και όχι μόνον, είναι αρμοδιότητα των «μητρικών» χαμηλού επιπέδου πανεπιστημίων, από όπου αποκλείεται οποιοσδήποτε έλεγχος από το ελληνικό κράτος. Άρα οι «υπάλληλοι» της ηγεμονίας είναι ήδη εκπαιδευμένοι στη βάση αντιστοίχων αξιών και σχέσεων εξουσίας/ εξάρτησης. Τέλος, όλα αυτά δεν είναι προϊόν μιας παγκόσμιας καπιταλιστικής συνομωσίας κατά του ελληνικού δημοσίου πανεπιστημίου. Αντίθετα, είναι δεδομένο ότι τα Κολλέγια στη βάση δικαιόχρησης είναι μια εμπορική δραστηριότητα με στόχο τη μέγιστη κερδοφορία στον εκπαιδευτικό χώρο, και τα «μητρικά» πανεπιστήμια είναι πάροχοι εκπαιδευτικών υπηρεσιών .*

Τα παραπάνω σημαίνουν την παράδοση ενός μεγάλου τμήματος των υπό διαμόρφωση οργανικών διανοούμενων της χώρας μας στην γκρίζα ζώνη ιδεολογικοπολιτικών επιλογών που δεν τίθενται στη δοκιμασία του επιστημονικού, εκπαιδευτικού διαλόγου και του εθνικού ελέγχου. Οι συνέπειες της ιδιόμορφης αποικιοκρατικοποίησης ενός τμήματος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι πολλές και *θα είναι καταστροφικές για την ελληνική κοινωνία γενικότερα.*

Η ίδρυση και η λειτουργία των Κολλεγίων έχει απασχολήσει επανειλημμένως την ελληνική κοινωνία, και την Αριστερά ειδικότερα, εφόσον το Άρθρο 16 τύποις δεν αναθεωρείται αλλά παρακάμπτεται στην πράξη δια της εισαγωγής «ενός απελευθερωμένου μοντέλου» εκπαίδευσης στο οποίο «νομοτελειακά» οδηγούμαστε από τις «ευρωπαϊκές εξελίξεις» (Ε. Στυλιανίδης, *Η Χώρα*, 22/6/08). Ήδη στο Λευκό Βιβλίο (Κομισιόν 1995),

¹ Με τον όρο Κολλέγια εννοώ κατά το πλείστον όσα λειτουργούν με δικαιόχρηση αλλά και τα παραρτήματα Αμερικανικών ιδρυμάτων ή και αυτόνομα ιδρύματα..

θεμελιώδες κείμενο για την επιβολή του νεοφιλελευθερισμού στην εκπαίδευση, οι πανεπιστημιακοί τίτλοι υποβαθμίζονται, όπως και το «παραδοσιακό» πανεπιστήμιο διότι θεωρείται μία άκαμπτη δομή που εκπαιδεύει τον πολίτη στη λογική της μόνιμης απασχόλησης. Το δε «απελευθερωμένο μοντέλο» έχει ήδη ενεργοποιηθεί από τη Μπολόνια με την ανωτατοποίηση στην πράξη εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, που ανήκουν στη «μη τυπική εκπαίδευση».

Ας δούμε λοιπόν δειγματοληπτικά τα γνωστικά αντικείμενα και περιεχόμενα σπουδών Κολλεγίων που ήδη λειτουργούν ή σκόπευαν να λειτουργήσουν.² Θεωρώ ότι τα ιδρύματα αυτά κατασκευάζουν παραδειγματικά τους υπάλληλους της κεφαλαιοκρατικής ηγεμονίας. Τα γνωστικά αντικείμενα που κυριαρχούν είναι αυτά που έχει ανάγκη σε αυτή τη φάση το παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο: επιγραμματικά, τη διαχείριση οικονομίας και των ανθρώπων που βαφτίζονται στην απάνθρωπη γλώσσα της Κομισιόν «ανθρώπινοι πόροι». Ενδεικτικά αναφέρω μαθήματα που προσφέρονται από το Mediterranean College στο πλαίσιο του «Executive Διπλώματος στη Διαχείριση Ανθρωπίνων Πόρων»: «Στρατηγική Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων», «Εταιρική Πολιτική και Στρατηγική», «Ηγεσία και Οργανωσιακή Συμπεριφορά», «Διοίκηση Εκπαίδευσης και Ανάπτυξης», «Διαχείριση Ομάδων και Έργου». Το IST Studies [δικαιόχρηση με το πανεπιστήμιο του Hertfordshire, ISO/British Accreditation (!)] προσφέρει BA στη «Διοίκηση επιχειρήσεων», στους «Ανθρώπινους Πόρους και Marketing», BSc στη «Ψυχολογία» [με μαθήματα, όπως «Θεωρίες Προσωπικότητας», «Βιοψυχολογία», «Άγχος: Αίτια, Αντιμετώπιση και Συνέπειες»], στην «Αγγλική Γλώσσα και Επικοινωνία με τη Λογοτεχνία» (!), ενώ το iCon (αγνώστων λοιπών στοιχείων) δίνει Μάστερ στο «Ποινικό Δίκαιο».

Εν ολίγοις η άποψη του Γκράμσι ότι οι οργανικοί διανοούμενοι «δεν είναι μόνον οι τεχνικοί της παραγωγής αλλά εκείνοι που δίνουν στην οικονομικά κυρίαρχη τάξη τη συνείδηση του εαυτού της και της λειτουργίας της στο κοινωνικό πολιτικό» (Γκρούππι 96) δια φωτίζει το ρόλο και τη μακροπρόθεσμη λειτουργία αυτών των ιδρυμάτων. Η παροχή εφαρμοσμένων γνώσεων διαχειριστικού είδους, που αφορούν τη μικρο-οικονομία, τη διοίκηση επιχειρήσεων, το μάνατζμεντ, τους Η/Υ και διαφορές ψευδοτεχνολογίες κλπ, συνυπάρχει και ενισχύεται διαλεκτικά με μαθήματα που υπεισέρχονται στην κατασκευή, στον έλεγχο και τελικά στη διαχείριση της ανθρώπινης συνείδησης (σπουδές ψυχολογίας, συμβουλευτικής, ΜΜΕ και επικοινωνία, κοινωνιολογία, αγγλική λογοτεχνία ως δεξιότητα κλπ). Σημειώνω επιπλέον την επικίνδυνη έφοδο και στη έννοια του δικαίου, της δικαιοσύνης και των συστημάτων πειθαρχησης.

Ο αντίλογος θα μπορούσε να είναι ότι παρόμοια ή και ίδια αντικείμενα σπουδών και αντίστοιχα προγράμματα έχουν υπεισέλθει ή και κυριαρχήσει στο ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο.³ Όμως, υπάρχουν θεμελιώδεις διαφορές

² Στηρίζομαι σε μελέτη του Τμήματος Στατιστικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου το 2006 με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Εταιρίες που προτίθενται να δραστηριοποιηθούν στο χώρο των πανεπιστημίων». Πάνω σε αυτά τα στοιχεία αξίζει τον κόπο να γίνει εμπειρισταωμένη, συστηματική και στατιστική μελέτη.

³ Οι έλληνες φοιτητές του εξωτερικού προφανώς και επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό, συνειδητά ή όχι, από τη χώρα των σπουδών τους και το είδος, οργάνωση τους κτλ. Όμως δεν

μεταξύ των ΑΕΙ και των ιδρυμάτων αυτών που απορρέουν από το γεγονός ότι τα Κολλέγια αποτελούν «νέο-αποικιοκρατικά» μορφώματα. των οποίων ιδεολογικοπολιτική τους λειτουργία υλοποιείται στους αντίστοιχους θεσμούς και πρακτικές. Η αποδοχή τους από την Ελλάδα σημαίνει την παραίτηση του δικαιώματός της να ασκεί εθνική πολιτική στην παιδεία. Τα ιδρύματα αυτά λειτουργούν ως εκπαιδευτικές νησίδες με ειδικό καθεστώς όπου δεν ισχύει το εθνικό δίκαιο, αλλά υποτάσσονται στις εκπαιδευτικές πολιτικές της χώρας των «μητρικών» ιδρυμάτων. Το ΥΠΕΠΘ δεν επιτρέπεται να ελέγξει το πρόγραμμα σπουδών, να αξιολογεί την ποιότητα των σπουδών, τον τρόπο εισαγωγής των σπουδαστών και να ελέγχει το κρίσιμο επιστημονικά και κοινωνικά ακαδημαϊκό επίπεδο των καθηγητών τους. Τα Κολλέγια, όντας απλώς αγγλικές νησίδες και αμερικανικά προτεκτοράτα (π.χ. το New York College ενεργοποιείται κυρίως στα Βαλκάνια) βρίσκονται εκτός οποιασδήποτε ελληνικής εκπαιδευτικής νομιμότητας. Επιπλέον συμβάλλουν στην απώλεια της ιστορικής συνείδησης των σπουδαστών προβάλλοντας, στην καλύτερη περίπτωση, κάποιον κοσμοπολιτισμό, χωρίς όμως να την αντικαθιστούν με την αναγκαία διεύρυνση της έννοιας της εθνικής ταυτότητας, την πολυεθνικότητα ή και τον πραγματικά διεθνικό πλουραλισμό. Η γλώσσα διδασκαλίας, μάθησης, μελέτης, έρευνας (όπου αυτή γίνεται σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών) αλλά συχνά και συνεννόησης είναι η αγγλική. Επομένως, παρά τα επιφανόμενα περί ελευθερίας επιλογής του φοιτητή-πελάτη σε αντίθεση με τον υποτιθέμενο μονοπωλιακό χαρακτήρα του ελληνικού πανεπιστημίου εδώ επιβάλλεται ο απόλυτος μονόδρομος : ενός είδους γνώση και σε μια γλώσσα.

Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό: Ακριβώς επειδή τα Κολλέγια είναι εκτός ελληνικού νομικού πλαισίου οι σπουδαστές δεν συγκροτούν οποιαδήποτε φοιτητική συλλογικότητα, ούτε βεβαίως είναι οργανωμένοι σε αντίστοιχους συλλόγους με δημοκρατικές διαδικασίες διάλογου, λήψης αποφάσεων, σχέσεις εκπροσώπησης κλπ. Εδώ ελλοχεύει ένας μεγάλος κίνδυνος με δραματικά αποτελέσματα για τη δημοκρατία που θέλουμε, που στηρίζεται στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με συνείδηση των δικαιωμάτων τους: τη διαπαιδαγώγηση νέων γενεών ως απλών πελατών που παθητικά προσλαμβάνουν εφαρμοσμένες γνώσεις σε κοινωνικά αποστειρωμένα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, ενώ η μόνη σχέση τους με τους εκπαιδευτικούς παράγοντες είναι σχέση πελάτη με πωλητή. Αυτό και αποτυπώνεται στη σχέση σπουδαστών με διδάσκοντες των οποίων η τύχη κρέμεται από την αξιολόγηση των πελατών. Άλλωστε η ίδια η χωροταξία το αποδεικνύει: η δημοκρατία για να υπάρχει χρειάζεται δημόσιο χώρο συνάντησης των ανθρώπων. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία τα ιδρύματα αυτά στεγάζονται σε πολυκατοικίες.

Οι διδάσκοντες αλλά προπαντός οι σπουδαστές, στερούμενοι των στοιχειωδών συνδικαλιστικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, σπουδάζουν και δουλεύουν υπό συνθήκες εργαστηρίου, ανέπαφοι από τις αντιθέσεις και συγκρούσεις του κοινωνικού σώματος, διότι βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε έναν κενό χώρο, αδιαπέραστο από το ιστορικό προτσές της χώρας μας και όχι μόνον. Φοβάμαι ότι οι στίχοι του Μπίρμαν «υπαλληλίσκοι φοβησιάρηδες,

σπουδάζουν σε συνθήκες θερμοκηπίου αλλά είναι ενταγμένοι στην αντίστοιχη κοινωνική πραγματικότητα .

δούλοι κακοί» μπορεί να γίνουν επίκαιροι για το είδος των αποφοίτων που θα ετοιμάζεται από τα Κολλέγια ακόμα και αν, ή ίσως επειδή, πολλοί εξ αυτών θα είναι στελέχη του συστήματος.

*Η Σίσσυ Βελισσαρίου διδάσκει στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας
Το άρθρο αυτό στηρίζεται σε ομιλία της στο Συνέδριο του Τμήματος Παιδείας
του ΣΥΝ, Μάρτιος 2010.*

Οι αναφορές μου είναι στα εξής βιβλία:

- **Γκράμσι, Αντόνιο.** *Για τον Μακιαβέλη.* Αθήνα, Ηριδανός.
- **Γκρούππι, Λουτσιάνο.** *Η έννοια της ηγεμονίας στον Γκράμσι.* Αθήνα, Θεμέλιο.
- **Carnoy, Martin.** *Κράτος και πολιτική θεωρία.* Αθήνα, Οδυσσέας, 1990.